

Верховний
Суд

ОГЛЯД судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за серпень 2026 року

Supreme LAB

База правових позицій

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	4
І. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ .	4
1. Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України	4
2. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи	6
3. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)	8
РОЗДІЛ ІІ. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	15
І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	15
1. Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження	15
2. Докази і доказування	16
3. Фіксування кримінального провадження. Процесуальні рішення	20
4. Процесуальні витрати	21
ІІ. ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ.....	23
5. Слідчі (розшукові) дії	23
6. Негласні слідчі (розшукові) дії	24
7. Закінчення досудового розслідування. Продовження строку досудового розслідування	25
ІІІ. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ	26
8. Судовий розгляд	26
ІV. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ	29
9. Провадження в суді апеляційної інстанції	29
10. Провадження в суді касаційної інстанції	31

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

ВС	Верховний Суд
ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
Закон	Закон України
КК	Кримінальний кодекс України
ККС	Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс України
НСРД	негласні слідчі (розшукові) дії
ОП	об'єднана палата Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду

РОЗДІЛ І. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

І. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

1. Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України

1.1. Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110 КК)

1.1.1. Дії депутатів державної думи федеральних зборів рф, які за попередньою змовою групою осіб проголосували за акти, спрямовані на зміну меж території та державного кордону України, на порушення порядку, встановленого Конституцією України, що призвело до загибелі людей та інших тяжких наслідків, підлягають кваліфікації за ч. 3 ст. 110 КК

Обставини справи: обвинувачені як депутати державної думи федеральних зборів рф, за попередньою змовою групою осіб з іншими депутатами та представниками влади і збройних сил рф, з метою зміни меж території України та розширення впливу рф, взяли участь у засіданнях державної думи, де підтримали постанову зі зверненням до президента рф з проханням розглянути питання про визнання рф самопроголошених Донецької та Луганської народних республік, як самостійних, суверенних і незалежних держав, підтримали ратифікацію Договору про дружбу, співробітництво та взаємну допомогу між рф і так званими Донецькою та Луганською народними республіками. Такі дії обвинувачених призвели до тяжких наслідків у вигляді загибелі людей, у тому числі дітей, отримання ними тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості та заподіяння матеріальних збитків у вигляді знищення будівель, майна та інфраструктури.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватими та засудили десятиох обвинувачених за ч. 3 ст. 110 КК.

У касаційній скарзі сторона захисту стверджує про відсутність у діях засуджених складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 110 КК.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС констатувала, що об'єктивна сторона інкримінованого засудженим злочину, серед іншого, характеризується активними діями, вчиненими з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України.

Зміна території – це будь-які дії, спрямовані на передачу частини території України під юрисдикцію іншої держави або зменшення території України шляхом утворення на території іншої суверенної держави. Питання про зміну території України вирішується виключно всеукраїнським референдумом, який може бути призначений тільки Верховною Радою України (ст. 73 Конституції України, п. 3 ч. 1 ст. 3 Закону «Про всеукраїнський референдум»).

Тобто об'єктивна сторона цього злочину виявляється у конкретній формі – дії, вчиненій з метою зміни меж території або державного кордону на порушення порядку, встановленого Конституцією України.

Суб'єкт вказаного злочину є загальним, суб'єктивна сторона характеризується виною у виді прямого умислу.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 11.08.2026 у справі № 607/4401/23 (провадження № 51-2880км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139178212>

1.2. Колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК)

1.2.1. Призначення особи на посаду в органі окупаційної влади на підставі відповідного акта, її подальша поведінка та відсутність відомостей про застосування примусу можуть підтверджувати добровільність зайняття такої посади. Посада голови в незаконно створеному органі влади – окупаційній адміністрації держави-агресора за своїм змістом передбачає виконання організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій, що є кваліфікуючою ознакою колабораційної діяльності (ч. 5 ст. 111-1 КК)

Обставини справи: обвинувачений громадянин України, який перебував в тимчасово окупованому м. Маріуполь Донецької області, з метою сприяння представникам окупаційної влади та військовим посадовим особам зс рф у веденні агресивної війни проти України, за попередньою змовою групою осіб з невстановленими працівниками правоохоронних, контролюючих, судових органів та незаконних органів влади м. Маріуполя Донецької області, які перейшли на бік ворога, добровільно зайняв посаду «голови адміністрації м. Маріуполя днр», пов'язану з виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій у незаконному органі влади, створеному на тимчасово окупованій території в окупаційній адміністрації держави-агресора.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 2 ст. 28, ч. 5 ст. 111-1 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначає про невстановлення у діянні засудженого таких обов'язкових ознак складу кримінального правопорушення, як добровільність зайняття посади, а також того, що ця посада пов'язана з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвалу апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що суди попередніх інстанцій обґрунтовано зазначили на логічній неможливості зайняття такої посади засудженим без попереднього планування і домовленості з представниками окупаційної влади, зважаючи на те, що він був призначений на цю посаду відповідним указом. На добровільність вчинення інкримінованих дій засудженим вказує надане ним інтерв'ю російському телеканалу «россия 24», яке підтверджує невимушеність його поведінки та відсутність будь-якого примусу стосовно нього. До того ж матеріали провадження не містять будь-яких відомостей, які б підтвердили, що засуджений діяв через застосування до нього фізичного або психічного примусу.

Разом з тим, слушними є посилення судів на те, що посада голови адміністрації м. Маріуполя, як органу виконавчої влади, за своїм змістом передбачає виконання організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій.

Крім того, апеляційний суд, перевіряючи доводи апеляційної скарги сторони захисту щодо оцінки місцевим судом доказів, дійшов мотивованого висновку про їх допустимість, зокрема даних протоколів оглядів інтернет ресурсів та відеозаписів до них.

Зі свого боку Верховний Суд наголошує, що працівниками органу досудового розслідування були проведені огляди публікацій в засобах масової інформації (наказ про призначення засудженого главою адміністрації м. Маріуполя та інтерв'ю, надане останнім телеканалу «россия 24») через мережу Інтернет і задля збереження доступності інформації у відкритих джерелах, здійснено її цифрове зберігання, яка надає змогу захистити та зберігати інформацію з плином часу, включаючи її справжність, доступність, ідентичність, постійність, рендеринг (візуалізацію) та зрозумілість, що корелюється зі стандартами, викладеними у Протоколах Берклі, визнаних Управлінням ООН.

Також колегія суддів ККС звертає увагу на те, що у справі відсутні відомості, які б вказували на те, що інформація, надана органом досудового розслідування, не відповідає дійсності, зокрема, що вона містить ознаки фальсифікації та/або навмисного спотворення даних.

Постанова колегії суддів Третньої судової палати ККС ВС від 05.08.2026 у справі № 201/10481/23 (провадження № 51-1751км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138885948>

2. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи

1.3. Умисне тяжке тілесне ушкодження (ст. 121 КК)

1.3.1. Якщо цілеспрямовано завдаючи удари, особа не конкретизує у своїй свідомості, яку саме шкоду здоров'ю (тяжкість тілесних ушкоджень) буде фактично спричинено нею потерпілому, то така особа діє з неконкретизованим умислом, за якого вона хоч і бажає спричинити або свідомо припускає спричинення шкоди здоров'ю потерпілого, але при цьому не визначає точні межі тяжкості цієї шкоди у своїй свідомості. У таких випадках винувата особа має відповідати за той результат (шкоду), який фактично було заподіяно. Що стосується смерті потерпілого, то її настання характеризується необережною формою вини, бо хоча особа й не бажала і навіть свідомо не допускала цього, але повинна була і могла передбачити, що внаслідок її злочинних дій може настати такий наслідок, як смерть потерпілого

Обставини справи: обвинувачений, на ґрунті раптово виниклих неприязних стосунків, не маючи умислу на спричинення тяжких тілесних ушкоджень, не бажаючи та не передбачаючи можливості настання смерті потерпілого, хоча повинен був і міг це передбачити, завдав йому один удар дерев'яною палицею у задню ділянку внутрішньої поверхні правого передпліччя, один удар в ділянку задньої поверхні правого ліктьового суглобу, один удар в ділянку задньої поверхні правого плеча, один удар в ділянку тильної поверхні правої кисті, один удар в ділянку задньої поверхні лівого передпліччя та один удар в праву лобно-тім'яну ділянку голови, внаслідок чого потерпілому, крім іншого, заподіяно тяжкі тілесні ушкодження, які є небезпечними для життя в момент заподіяння та призвели до його смерті.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд перекваліфікував дії обвинуваченого з ч. 2 ст. 121 КК на ч. 1 ст. 119 КК. Апеляційний суд скасував цей вирок та ухвалив власний, визнав винуватим і засудив обвинуваченого за ч. 2 ст. 121 КК.

У касаційній скарзі захисник зауважує, що локалізація тілесних ушкоджень потерпілого не підтверджує умислу засудженого на спричинення тяжкої шкоди, оскільки за висновком експерта, 5 синців і 4 садна є легкими тілесними ушкодженнями, що розташовані лише на задній поверхні передпліч і кистей, тоді як у голову завдано лише одного удару. Це, на переконання захисника, свідчить про спрямованість ударів переважно по кінцівках, а не по життєво важливих органах.

Позиція ККС: залишено без зміни вирок апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що апеляційний суд установив, що засуджений, продовжуючи умисно завдавати удари потерпілому дерев'яною палицею зі значною силою (від удару палиця зламалася), навіть коли потерпілий прикрив голову руками, тобто фактично в життєво важливий орган людини, а саме голову, усвідомлював суспільну небезпечність своїх дій, передбачав суспільно небезпечні наслідки, отже діяв умисно, і хоча не бажав, але свідомо припускав, що внаслідок завдання такого удару, потерпілому може бути спричинено тяжкі тілесні ушкодження. У зв'язку з цим констатовано наявність непрямого невизначеного умислу в діях засудженого щодо спричинення потерпілому тяжкого тілесного ушкодження, оскільки він допускав суспільно небезпечні наслідки своїх дій – спричинення тяжкої шкоди здоров'ю потерпілого, водночас тяжкість цих наслідків у його свідомості не була конкретизована, тобто він діяв з невизначеним і непрямим умислом. Щодо наслідку у виді смерті потерпілого, то є необережна форма вини засудженого у виді злочинної недбалості, оскільки завдаючи сильного удару дерев'яною палицею по руках потерпілого, якими він обхопив голову (з урахуванням характеру та локалізації тілесних ушкоджень), він передбачав можливість спричинення тяжкої шкоди потерпілому і якщо й не передбачав настання смерті потерпілого від своїх дій, проте міг і повинен був її передбачити.

За фактичними обставинами, встановленими апеляційним судом, діяння засудженого мали активний характер і були протиправними, між цими діями і їх наслідками у виді заподіяння потерпілому тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого, існував прямий причинний зв'язок. Засуджений, завдаючи ударів палицею, зокрема, по руках, які прикривали голову потерпілого, усвідомлював, що сила удару буде значною і ці його дії в цілому можуть спричинити тяжку шкоду потерпілому внаслідок безпосереднього попадання удару в голову.

На переконання колегії суддів ККС, засуджений діяв умисно та якщо і не бажав, то свідомо припускав, що наслідком його діяння (заподіяння ударів палицею, зокрема, по руках, які прикривали голову) може бути спричинення тяжкої шкоди здоров'ю потерпілого.

Надавши оцінку встановленим обставинам події, зокрема доказам, які свідчать про спосіб вчинення злочину, причини виникнення конфлікту, його тривалість, характер, локалізацію та механізм утворення тілесних ушкоджень, суд апеляційної інстанції, відповідно до стандарту доказування «поза розумним сумнівом», на підставі сукупності належних і допустимих доказів, дійшов правильного висновку про те, що діяння засудженого потрібно кваліфікувати за ч. 2 ст. 121 КК, а не за ч. 1 ст. 119 КК.

Верховний Суд зауважує, що згідно з усталеною судовою практикою, якщо цілеспрямовано завдаючи удари, особа не конкретизує у своїй свідомості, яку саме шкоду здоров'ю (тяжкість тілесних ушкоджень) буде фактично спричинено нею потерпілому, то в цьому випадку така особа діє з неконкретизованим умислом, за якого вона хоча і бажає спричинити або свідомо припускає спричинення шкоди здоров'ю потерпілого, але при цьому не конкретизує точними межами у своїй свідомості тяжкість цієї шкоди. У таких випадках винувата особа має відповідати за той результат (шкоду), який фактично було заподіяно. Що стосується смерті потерпілого, то в її настанні є лише необережна форма вини, бо хоча особа і не бажала цього настання і навіть свідомо не допускала його, але повинна була і могла передбачити, що внаслідок її злочинних дій може настати і такий наслідок, як смерть потерпілого.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 19.08.2026 у справі № 688/3487/24 (провадження № 51-1143км26) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139206735>

2. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)

2.1. Звільнення від кримінальної відповідальності за військове кримінальне правопорушення (ч. 5 ст. 401 КК)

2.1.1. Вимога добровільного звернення особи з клопотанням про намір повернутися до військової частини для продовження проходження військової служби вважається виконаною, якщо військовослужбовець після самовільного залишення військової частини добровільно повернувся на службу та продовжив її проходження, навіть якщо клопотання обвинуваченого про звернення до слідчого, прокурора або суду з наміром повернутися до військової частини чи до місця служби для продовження проходження військової служби відсутнє.

Наказ командира військової частини про визнання військовослужбовця, який добровільно повернувся до місця тимчасової дислокації військової частини, таким, що прибув на службу, є належним письмовим підтвердженням згоди командира на проходження військової служби.

Відомості з наказу командира військової частини про те, що військовослужбовець самовільно залишав військову частину і в інші періоди, за відсутності відповідного обвинувачення в цій справі чи постановленого судом вироку щодо відповідних

обставин в іншій справі, не є належним підґрунтям до висновку про неодноразове вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 407 КК

Обставини справи: військовослужбовець, призваний за мобілізацією у військовому званні «солдат», перебуваючи на посаді водія автомобільного відділення військової частини, без поважних причин 11.04.2022 самовільно залишив військову частину до 06.06.2022.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 5 ст. 407 КК.

У касаційній скарзі захисник звернувся із клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності підзахисного на підставі ч. 5 ст. 401 КК та закриття кримінального провадження.

Позиція ККС: скасовано рішення судів попередніх інстанцій, на підставі ч. 5 ст. 401 КК звільнено військовослужбовця від кримінальної відповідальності за ч. 5 ст. 407 КК, кримінальне провадження закрито на підставі п. 1 ч. 2 ст. 284 КПК.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що законодавець пов'язує можливість звільнення від кримінальної відповідальності з наявністю добровільного волевиявлення особи на продовження військової служби, що свідчить про її готовність виконувати військовий обов'язок і виправити наслідки попередньої протиправної поведінки.

У цьому провадженні відповідне письмове клопотання обвинуваченого про звернення до слідчого, прокурора або суду з наміром повернутися до військової частини чи до місця служби для продовження проходження військової служби відсутнє. Однак колегія суддів ККС виходить з обставин цієї справи, відповідно до яких обвинувачений після самовільного залишення військової частини прибув на службу, як зазначено у витягу з наказу командира військової частини, йому було поновлено виплату грошового забезпечення, а згодом зараховано на продовольче забезпечення, отже обвинувачений продовжив проходження військової служби відповідно до вимог чинного законодавства, що за правовою природою відповідає змісту вимоги про відповідне добровільне звернення, передбаченої ч. 5 ст. 401 КК.

З огляду на вказане колегія суддів ККС дійшла висновку, що вимога про добровільність звернення особи з клопотанням у цій справі вважається виконаною, оскільки волевиявлення обвинуваченого було реалізоване через його фактичне добровільне повернення до служби та подальше її проходження.

Ще однією умовою для застосування ч. 5 ст. 401 КК є наявність письмової згоди командира військової частини на продовження проходження такою особою військової служби. Колегія суддів ККС зазначає, що ні вказана стаття, ні статті 286 та 287 КПК не містять вимог щодо конкретної форми письмової згоди командира на продовження проходження особою військової служби (лист, наказ чи розпорядження).

З урахуванням того, що обвинувачений після добровільного повернення до місця тимчасової дислокації військової частини наказом командира військової частини був визнаний таким, що прибув на службу, та продовжив її проходження, колегія суддів ККС вважає, що цей наказ є належним письмовим підтвердженням

згоди командира на проходження військової служби та сприймає, як одну з умов передбачених ч. 5 ст. 401 КК.

Особою, яка вчинила кримінальне правопорушення вперше, вважається особа, яка раніше не вчинила будь-якого діяння, передбаченого Особливою частиною КК, про що на практиці свідчить відсутність: в особи непогашеної або незнятої судимості за раніше вчинене кримінальне правопорушення; кримінального провадження, розпочатого у зв'язку із вчиненням особою будь-якого кримінального правопорушення. Особою, яка вперше вчинила кримінальне правопорушення, з юридичної точки зору слід також визнавати особу, яка раніше хоч і вчинила кримінально каране діяння, але: була виправдана судом за пред'явленим обвинуваченням; була правомірно звільнена від кримінальної відповідальності; була реабілітована; була засуджена без призначення покарання або звільнена від покарання; відбула покарання за діяння, злочинність і караність якого усунена законом (відповідно до частин 3, 4 ст. 88 КК вона визнається такою, що не має судимості).

Також необхідно розрізняти особливості застосування ч. 5 ст. 401 КК у разі, коли особі інкриміновано декілька самостійних кримінальних правопорушень в одному чи різних кримінальних провадженнях стосовно неї, зокрема: коли наявні ознаки повторності чи сукупності в одному кримінальному провадженні без постановлення обвинувального вироку стосовно іншого епізоду суспільно небезпечної поведінки особи, передбаченої статтями 407, 408 КК; та у різних кримінальних провадженнях, коли розгляд кримінального провадження за іншим епізодом розглядається (або розслідується) в іншому кримінальному провадженні щодо тієї ж особи або таке провадження взагалі не здійснюється. Основою такого поділу є врахування принципу презумпції невинуватості особи.

У випадку, коли на момент правової оцінки судом певного діяння особи за правилами ч. 5 ст. 401 КК, інші діяння цієї ж особи не одержали з боку інших судів в інших кримінальних провадженнях такої правової оцінки, яка б унеможливила застосування приписів вказаної статті, суд може розглядати діяння, яке є предметом його правової оцінки, як вчинене вперше. У протилежному випадку суд спростовував би презумпцію невинуватості особи щодо діянь, які не були предметом судового розгляду, що було б явним порушенням цього фундаментального права людини якщо суд надаватиме правову оцінку діянню, яке не є предметом кримінального провадження, в якому суд здійснює судовий розгляд.

Оскільки суд не може давати правову оцінку діянням особи, що не є предметом кримінального провадження, в якому він здійснює судовий розгляд, він, відповідно, позбавлений можливості давати діянню, щодо якого він здійснює судовий розгляд, таку правову оцінку, яка б ґрунтувалася на оцінці інших діянь, щодо яких судовий розгляд в цьому провадженні не здійснюється, і іншим судом не постановлено обвинувального вироку за оцінкою таких діянь.

В аспекті застосування приписів ч. 5 ст. 401 КК, кримінальне правопорушення, інкриміноване обвинуваченому в цій справі за ч. 5 ст. 407 КК, вважається вчиненим вперше, адже не було встановлено в порядку, передбаченому

законом, що мало місце вчинення ще й іншого кримінального правопорушення, а суд не може давати правову оцінку діям особи поза межами висунутого обвинувачення.

Не встановлено також, що відносно обвинуваченого відкрите кримінальне провадження чи є обвинувальний вирок за іншим фактом його самовільного залишення військової частини, а тому суд позбавлений можливості давати оцінку діям, щодо яких судовий розгляд в цьому провадженні не здійснюється й іншим судом не постановлено обвинувального вироку за оцінкою таких діянь.

Саме в цьому контексті Верховний Суд оцінює відомості з витягу з наказу командира військової частини про те, що обвинувачений самовільно залишав військову частину в період з 08.07.2024 по 08.10.2025 та вважався таким, що не виконував обов'язки військової служби.

Отже, в аспекті застосування приписів ч. 5 ст. 401 КК Верховний Суд не бере до уваги вказані відомості з витягу з наказу командира військової частини, адже за відсутності відповідного обвинувачення в цій справі чи постановленого судом вироку щодо відповідних обставин в іншій справі, вони не є належним підґрунтям до висновку про неодноразове вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 407 КК. З наведеного вбачається, що обвинувачений проходив військову службу аж до звільнення з неї на виконання вироку в цій справі, при цьому, за наявності підстав визнавати, що кримінальне правопорушення, за яке він засуджений, вчинено ним вперше.

Колегія суддів ККС дійшла висновку, що в цьому провадженні встановлені належні умови - добровільне повернення військовослужбовця до військової частини і продовження проходження ним військової служби та наявність письмової згоди командира у вигляді наказу, вчинення ним вперше під час воєнного стану кримінального правопорушення, передбаченого ст. 407 КК, що дають підстави для його звільнення від кримінальної відповідальності відповідно до ч. 5 ст. 401 КК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 03.08.2026 у справі № 183/7165/23 (провадження № 51-4448км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138885946>

2.1.2. Звільнення особи від кримінальної відповідальності за ч. 5 ст. 401 КК не залежить від факту поточного перебування особи на військовій службі на момент ухвалення судом відповідного рішення. Приписи Загальної частини КК, зокрема ч. 1 ст. 44 КК, визначають зміст і спрямованість норм Особливої частини, тому суд не може обмежувати застосування приписів ч. 5 ст. 401 КК додатковими умовами, які не передбачені самою кримінально-правовою нормою або іншими приписами КК щодо звільнення від кримінальної відповідальності

Обставини справи: обвинувачений, будучи військовослужбовцем військової служби за мобілізацією, самовільно залишив місце служби та у період часу з 15 по 28.08.2023 перебував поза службою, проводячи час на власний розсуд. 28.08.2023 обвинувачений прибув до місця дислокації військової частини та заявив про свій намір продовжити військову службу. Крім того, обвинувачений під час

проходження військової служби, діючи умисно, в умовах воєнного стану вчинив непокору, тобто відкрито відмову виконати наказ начальника.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 4 ст. 402, ч. 5 ст. 407 КК.

У касаційній скарзі захисник вказує, що суди безпідставно визнали обвинуваченого винуватим у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 407 КК, через самовільне залишення місця служби, оскільки не взяли до уваги установлений факт, що солдат самостійно повернувся до місця несення служби та продовжив військову службу. Отже, відповідно до ч. 5 ст. 401 КК обвинувачений мав бути звільнений від кримінальної відповідальності, а кримінальне провадження мало бути закритим на підставі ст. 284 КПК за відсутності складу злочину.

Позиція ККС: скасовано рішення судів попередніх інстанцій в частині засудження обвинуваченого за ч. 5 ст. 407 КК і на підставі ч. 5 ст. 401 КК звільнено його від кримінальної відповідальності, а кримінальне провадження закрито на підставі п. 1 ч. 2 ст. 284 КПК.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що в цьому провадженні встановлені належні умови – добровільне повернення військовослужбовця до військової частини і продовження проходження ним військової служби та наявність письмової згоди командира у вигляді наказу, вчинення обвинуваченим вперше під час воєнного стану кримінального правопорушення, передбаченого ст. 407 КК, що дають підстави для його звільнення від кримінальної відповідальності відповідно до ч. 5 ст. 401 КК.

Стосовно порядку реалізації звільнення особи від кримінальної відповідальності, який передбачений абз. 2 ч. 3 ст. 288 КПК та регламентує порядок закриття кримінального провадження у зв'язку зі звільненням особи від кримінальної відповідальності, то колегія суддів ККС зазначає таке.

На думку колегії суддів ККС, ці обставини не є перешкодою до реалізації Верховним Судом приписів ч. 5 ст. 401 КК у їх взаємозв'язку із вимогами ст. 58 Конституції України та ст. 5 КК щодо вирішення питання про звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності, адже відповідні положення КПК не ставлять можливість такого звільнення в залежність від факту поточного перебування особи на військовій службі на час ухвалення рішення про таке звільнення.

Ба більше, в ч. 1 ст. 44 КК визначено, що особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, звільняється від кримінальної відповідальності у випадках, передбачених цим Кодексом.

Застосовуючи в цій справі приписи ч. 5 ст. 401 КК, де передбачено, що особа «може» бути звільнена від кримінальної відповідальності, Верховний Суд сприймає їх у взаємозв'язку із нормою в ч. 1 ст. 44 КК, де міститься імперативний припис.

За усталеною правозастосовчою практикою Верховного Суду приписи Загальної частини КК визначають зміст і спрямованість норм Особливої частини,

які застосовуються виключно в тій частині, яка не суперечить нормам Загальної частини КК.

Отже, Верховний Суд не вбачає законодавчого підґрунтя до того аби обмежувати застосування приписів ч. 5 ст. 401 КК абиякими додатковими умовами чи обставинами, про які не йдеться безпосередньо в цій кримінально-правовій нормі чи інших приписах цього Кодексу щодо звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 13.08.2026 у справі № 638/20690/23 (провадження № 51-668км26) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139083113>

2.2. Самовільне залишення військової частини або місця служби (ст. 407 КК)

2.2.1. Відсутність письмового індивідуального наказу командира про те, що військовослужбовець повинен з'явитися на службу у конкретний день, не спростовує його обов'язку перебувати в розпорядженні командування та прибувати для виконання завдань. Наявність побутового чи дисциплінарного конфлікту між командиром і військовослужбовцем не є поважною причиною тривалого невиконання останнім обов'язків військової служби та самостійного припинення її проходження

Обставини справи: військовослужбовець військової служби за мобілізацією, діючи з метою тимчасово ухилитися від проходження військової служби у військовій частині, 06.12.2022 умисно самовільно залишив місце тимчасової дислокації підрозділу військової частини, заходів для повернення до 09.03.2023 не вживав та про своє місцезнаходження до органів командування, в органи військового і цивільного управління не повідомляв та незаконно перебував за межами військової частини.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 5 ст. 407 КК.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що суди попередніх інстанцій неправильно кваліфікували дії обвинуваченого, адже в нього відсутня суб'єктивна сторона інкримінованого злочину. Також ставить під сумнів показання свідка – командира обвинуваченого, оскільки в них був конфлікт.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що як вбачається з матеріалів провадження, у зв'язку із масованим обстрілом військової частини, всі військовослужбовці були розквартировані, однак таке розміщення особового складу не звільняло військовослужбовців від виконання їхніх військових обов'язків, зокрема і обвинуваченого, який достовірно знав, що проживаючи у квартирі, а не безпосередньо на території військової частини, він все одно продовжує проходити військову службу і таке проживання не звільняє його від виконання ним військових обов'язків, в тому числі з'являтися на службу, що підтверджується також і його показаннями.

Водночас суди попередніх інстанцій врахували і те, що несення служби обвинуваченим проходило в умовах воєнного стану та після ракетного ураження військової частини, тому значна частина наказів і вказівок командування

доводилась військовослужбовцям в усній формі або через месенджери, що підтвердили свідки, а також і сам обвинувачений під час допитів, а тому доводи захисника про те, що обвинувачений не отримував жодного наказу чи розпорядження про необхідність з'явитися на службу 06.12.2022 спростовуються.

На думку колегії суддів ККС, сам по собі факт відсутності письмового індивідуального наказу про те, що саме 06.12.2022 обвинуваченому необхідно з'явитися на службу, не спростовує його обов'язку перебувати у розпорядженні командування та прибувати для виконання завдань.

Аргументи сторони захисту про відсутність суб'єктивної сторони в діях обвинуваченого не заслуговують на увагу, оскільки, як встановлено судами попередніх інстанцій, обвинувачений, будучи військовослужбовцем, достовірно знав свої обов'язки, мав реальну можливість їх виконувати, однак без поважних причин обов'язки військової служби не виконував, жодних заходів для з'явлення до місця служби до 09.03.2023 не вживав, не звертався до правоохоронних чи інших державних органів, хоча об'єктивно міг це зробити.

Крім того, командир обвинуваченого під час допиту пояснив, що він раніше неодноразово не з'являвся на службу, однак тоді виходив на зв'язок, пояснював причини і командування йшло йому назустріч, тоді як востаннє обвинувачений нікого не попередив і декілька днів не виходив на зв'язок, у зв'язку з чим і був поданий як такий, що самовільно залишив місце служби.

За таких обставин, колегія суддів ККС вважає правильною позицію місцевого суду, що саме така зміна поведінки обвинуваченого розцінена як прояв прямого умислу на тимчасове ухилення від проходження служби.

Що стосується доводів захисника про те, що командир застосовував фізичне насильство щодо обвинуваченого, а тому його показання як свідка суд не повинен був брати до уваги, колегія суддів ККС оцінює критично, адже вказане не знайшло свого підтвердження під час розгляду справи, свідок вказував, що рапорт обвинуваченого з приводу конфлікту був неофіційним, складеним із порушеннями, тому не набув статусу офіційного документа і не був направлений для реагування. Крім того, з показань самого обвинуваченого убачається, що він до відповідних органів щодо перевищення повноважень командиром не звертався, службового розслідування не проводилось.

Колегія суддів ККС погоджується з судом апеляційної інстанції про те, що навіть наявність певного побутового чи дисциплінарного конфлікту між обвинуваченим та командиром, не створювала для обвинуваченого жодного права самостійно припинити проходження військової служби, не виходити на зв'язок із командуванням та не вживати жодних правових дій для захисту своїх інтересів. Саме тому суди обґрунтовано не визнали конфлікт поважною причиною тривалого невиконання обов'язків військової служби обвинуваченим.

Постанова колегії суддів Третньої судової палати ККС ВС від 19.08.2026 у справі № 336/6067/23 (провадження № 51-1832км26) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139178155>

РОЗДІЛ II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження

1.1. Відмова від захисника або його заміна (ст. 54 КПК)

1.1.1. Особа, яка отримує безоплатну вторинну правову допомогу, не може на власний розсуд вимагати від суду заміни захисника з особистих мотивів. У КПК не передбачено можливості проводити судом заміну чи відсторонення адвоката, призначеного для надання безоплатної вторинної правової допомоги, за винятком питання відводу захисника в порядку ст. 78 КПК.

Право особи на заміну захисника, передбачене ст. 54 КПК, є похідним від права вільного вибору захисника своїх прав, яке особа реалізує самостійно, укладаючи договір з обраним нею захисником. Це право не поширюється на зміст права на безоплатну вторинну правову допомогу, де особа не обирає собі захисника, а отримує захист, гарантований державою та за державні кошти

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 5 ст. 407 КК.

У касаційній скарзі сторона захисту стверджує про те, що суд першої інстанції в порушення вимог ст. 54 КПК відмовив в заміні захисника, із захистом якого обвинувачений не погоджувався.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що відповідно до положень ч. 1 ст. 13 Закону «Про безоплатну правничу допомогу» безоплатна вторинна правнича допомога – це вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя. Під час реалізації цієї державної гарантії особа позбавлена можливості вільно обирати собі захисника, оскільки на підставі ст. 49 КПК захисник такій особі призначається за постановою слідчого/прокурора або ухвалою судді чи суду. Так само особа, що отримує безоплатну вторинну правову допомогу, не може на власний розсуд вимагати від суду заміни захисника з особистих мотивів.

КПК не передбачено можливості проводити судом заміну чи відсторонення адвоката, призначеного центром для надання безоплатної вторинної правової допомоги, за винятком питання відводу захисника в порядку ст. 78 КПК.

Право особи на заміну захисника, передбачене ст. 54 КПК, є похідним від права вільного вибору захисника своїх прав, яке особа реалізує самостійно, укладаючи договір з обраним нею захисником. Це право не поширюється на зміст права на безоплатну вторинну правову допомогу, де особа не обирає собі захисника, а отримує захист, гарантований державою та за державні кошти.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 05.08.2026 у справі № 216/7928/24 (провадження № 51-1046км26) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138952954>

2. Докази і доказування

2.1. Докази (ст. 84 КПК)

2.1.1. Недоведеність застосування обвинуваченим ножа типу «метелик» як знаряддя злочину не може бути обґрунтована лише недоліками індивідуалізації вилученого предмета і відсутністю експертного висновку щодо конкретного знаряддя заподіяння тілесних ушкоджень без повної оцінки всієї сукупності доказів та їх взаємозв'язку. Той факт, що в різних процесуальних документах ніж описано як «ніж метелик чорного кольору», «складний ніж», «ніж типу метелик» або «розкладний ніж», може свідчити про певні недоліки фіксації його індивідуальних ознак, проте не спростовує автоматично факту існування відповідного ножа, його вилучення в ході розслідування цього кримінального провадження та можливого зв'язку з подією

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив обвинуваченого за пунктами 7, 12 ч. 2 ст. 115, ч. 4 ст. 296 КК. Апеляційний суд змінив цей вирок, закрив кримінальне провадження в частині обвинувачення за пунктами 7, 12 ч. 2 ст. 115 КК на підставі, передбаченій п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК, оскільки не встановлено достатніх доказів для доведення винуватості особи і вичерпано можливості їх отримати.

У касаційній скарзі прокурор зазначає, що суд апеляційної інстанції не надав належної оцінки протоколу обшуку та відеозапису цієї слідчої дії, у ході якої, серед іншого, виявлено й вилучено розкладний ніж зі слідами РБК, що надалі ідентифікується як ніж типу «метелик»; висновку експерта за результатами дослідження ножа типу «метелик», на якому виявлено кров людини, генетичні ознаки якої збігаються з генетичними зразками букального епітелію потерпілого; судово-медичним експертизам, що підтвердили характер і механізм спричинення тілесних ушкоджень потерпілому та можливість їх утворення від дії, зокрема, ножа типу «метелик».

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС не може погодитися з твердженням апеляційного суду про неможливість ідентифікації ножа типу «метелик» як знаряддя, яким було завдано тілесних ушкоджень потерпілому.

Апеляційний суд мотивував своє рішення тим, що в процесуальних документах відсутня чітка ідентифікація знаряддя, а експерти не встановили факту заподіяння ран потерпілому саме ножем типу «метелик», що, на переконання цього суду, виключає доведеність застосування обвинуваченим зазначеного предмета.

Однак той факт, що в різних процесуальних документах інкримінований обвинуваченому ніж описано як ніж метелик чорного кольору, складний ніж, ніж типу метелик або розкладний ніж, може свідчити про певні недоліки фіксації його індивідуальних ознак, проте не спростовує автоматично факту існування відповідного ножа, його вилучення у ході розслідування цього кримінального провадження та можливого зв'язку з подією.

На думку колегії суддів ККС, недоведеність застосування обвинуваченим ножа типу «метелик» не могла бути обґрунтована лише недоліками індивідуалізації вилученого предмета і відсутністю категоричного експертного висновку щодо конкретного знаряддя заподіяння тілесних ушкоджень без повної оцінки всієї сукупності доказів та їх взаємозв'язку.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 24.08.2026 у справі № 450/4166/18 (провадження № 51-370км26) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139368279>

2.2. Зберігання речових доказів і документів та вирішення питання про спеціальну конфіскацію (ст. 100 КПК)

2.2.1. У разі закриття кримінального провадження з підстав, передбачених п. 3-1 ч. 1 ст. 284 КПК, суд позбавлений можливості робити висновки щодо факту вчинення кримінального правопорушення конкретною особою, що виключає застосування будь-яких наслідків, які за своєю суттю мають каральний або обмежувальний характер щодо права власності. За відсутності обвинувального вироку суду застосування конфіскації майна, що належить особі, яка не є підозрюваною чи обвинуваченою в цьому провадженні, обмежує право власності, що є неприпустимим.

Твердження про те, що автомобіль зі знищеним номером шасі не може бути повернутий власнику через неможливість його допуску до цивільного обігу, державної реєстрації чи законної експлуатації, є неспроможними, оскільки обмеження щодо експлуатації транспортного засобу на дорогах загального користування чи тимчасова неможливість його реєстрації в органах МВС не позбавляє власника самого права володіння та розпорядження своїм майном

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд кримінальне провадження за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ст. 290 КК, закрит на підставі п. 3-1 ч. 1, п. 1-1 ч. 2 ст. 284 КПК у зв'язку із невстановленням особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, та закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності. Речові докази: автомобіль марки «DAF», що відповідно до реєстраційних свідоцтв іноземної реєстрації належить власнику, та ключі до нього конфіскував в дохід держави. Апеляційний суд скасував цю ухвалу в частині конфіскації автомобіля і ключів до нього і повернув їх власнику.

У касаційній скарзі прокурор вважає, що апеляційний суд безпідставно скасував ухвалу місцевого суду в частині конфіскації автомобіля та ключів, оскільки неправильно застосував положення ст. 100 КПК. На переконання прокурора, вилучений автомобіль є предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 290 КК, оскільки має знищений первинний номер шасі та змінені ідентифікаційні позначення, а тому не може бути допущений до цивільного обігу, державної реєстрації чи законної експлуатації.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвалу апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що у разі закриття кримінального провадження з підстав, передбачених п. 3-1 ч. 1 ст. 284 КПК, суд позбавлений можливості робити висновки щодо факту вчинення кримінального

правопорушення конкретною особою, що виключає застосування будь-яких наслідків, які за своєю суттю мають каральний або обмежувальний характер щодо права власності. За відсутності обвинувального вироку суду застосування конфіскації майна, що належить особі, яка не є підозрюваним чи обвинуваченим у цьому провадженні, набуває ознак обмежувального характеру щодо права власності, що є неприпустимим.

Положення ст. 100 КПК щодо вирішення долі речових доказів не можуть тлумачитися розширено та слугувати підставою для фактичної конфіскації майна за відсутності кримінально-правового рішення, яким встановлено факт вчинення кримінального правопорушення та зв'язок майна з таким правопорушенням у діях конкретної особи.

Крім того, відповідно до п. 5 ч. 9 ст. 100 КПК, гроші, цінності та інше майно, що були предметом кримінального правопорушення або іншого суспільно небезпечного діяння, конфіскуються, крім тих, які повертаються власнику (законному володільцю), а якщо його не встановлено – переходять у власність держави у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку.

Під час апеляційного розгляду адвокат надала копії документів, що підтверджують придбання власником вказаного транспортного засобу в Республіці Польща. Таким чином, суд апеляційної інстанції обґрунтовано встановив, що право власності власника на вказаний транспортний засіб підтверджується належними документами про його придбання в Республіці Польща, що не заперечується прокурором у касаційній скарзі.

Оскільки законом передбачено повернення майна його законному володільцю, а право власності власника на автомобіль доведено належними та допустимими доказами, колегія суддів ККС вважає, що апеляційний суд дійшов правильного висновку про неможливість конфіскації цього транспортного засобу або його вилучення на користь держави.

Твердження прокурора про те, що автомобіль зі знищеним номером шасі не може бути повернутий власнику через неможливість його допуску до цивільного обігу, державної реєстрації чи законної експлуатації, є неспроможними, оскільки обмеження щодо безпосередньої експлуатації транспортного засобу на дорогах загального користування чи тимчасова неможливість його реєстрації в органах МВС не позбавляють власника самого права володіння та розпорядження своїм майном. Як обґрунтовано зазначив суд апеляційної інстанції, неможливість використання транспортного засобу за його прямим цільовим призначенням не заважає власнику самостійно вирішити подальшу долю цього майна у відповідності до національного законодавства, зокрема, розукомплектувати його на запасні частини, реалізувати окремі вузли, які не зазнали змін, або здати його на металобрухт.

Постанова колегії суддів Третньої судової палати ККС ВС від 26.08.2026 у справі № 344/15325/25 (провадження № 51-2030км26) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139368181>

2.3. Висновок експерта (ст. 101 КПК)

2.3.1. Законодавство не встановлює обов'язку проводити судово-психіатричну експертизу обвинуваченої особи негайно чи в день її затримання та не зобов'язує експертну установу долучати сертифікати повірки внутрішнього лабораторного обладнання до кожного висновку експерта

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватою та засудили обвинувачену за ч. 2 ст. 121 КК.

У касаційній скарзі обвинувачена наголошує на несвоечасності проведення експертизи – через два місяці після її затримання, а не невідкладно, що унеможливило фіксацію її психоемоційного стану за участю психолога та психотерапевта. На її думку, є необ'єктивними і результати експертиз щодо її перебування та потерпілого у стані алкогольного сп'яніння (2,4 і 2,96 проміле відповідно) через проведення огляду з порушеннями, без належного медичного обстеження у встановленому законом порядку, за відсутності сертифікатів повірки алкотестера та без відібрання біологічних матеріалів для лабораторного дослідження.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС звернула увагу, що з матеріалів провадження вбачається, що висновок первинної комісійної амбулаторної судово-психіатричної експертизи зроблений на підставі клінічного обстеження обвинуваченої та вивчення матеріалів справи і ґрунтується на спеціальних знаннях експертів, відображених у дослідницькій частині документа. Тому твердження обвинуваченої, що зміст висновку свідчить про проведення зазначеної експертизи помертню, суд касаційної інстанції розцінює як неправильне розуміння змісту документа і спосіб захисту, спрямований на необґрунтоване спростування висновку експертизи.

Аргументи обвинуваченої про те, що висновки експертизи є необ'єктивними, оскільки її проведено через два місяці після затримання, а не невідкладно після події, з обов'язковим залученням психолога та психотерапевта для фіксації її психоемоційного стану, також позбавлені підстав. Законодавство не встановлює обов'язку проводити експертизу негайно чи в день затримання, і двомісячний термін відповідає об'єктивній потребі часу для збирання матеріалів та призначення комісійного дослідження. Крім того, комісія експертів мала достатню кваліфікацію для оцінки стану особи без обов'язкового залучення психотерапевта чи психолога, якщо це не було визнано необхідним для вирішення поставлених питань.

Аргументи обвинуваченої про відсутність у матеріалах провадження сертифікатів відповідності (повірки) алкотестера та непроведення додаткових лабораторних досліджень не заслуговують на увагу. Концентрація алкоголю в крові обвинуваченої 2,4 проміле і потерпілого 2,96 проміле встановлена під час експертиз. Водночас чинний КПК та профільне законодавство не зобов'язує експертну установу долучати сертифікати повірки внутрішнього лабораторного обладнання до кожного висновку експерта.

Постанова колегії суддів Третньої судової палати ККС ВС від 17.08.2026 у справі № 373/1916/21 (провадження № 51-815км26) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139178137>

3. Фіксування кримінального провадження. Процесуальні рішення

3.1. Процесуальні рішення (ст. 110 КПК)

3.1.1. Витяг з ЄРДР не може замінити ні процесуального рішення про визначення групи слідчих у кримінальному провадженні, ні постанови керівника відповідного органу прокуратури про призначення (визначення) прокурора або групи прокурорів, які здійснюватимуть повноваження прокурорів у конкретному кримінальному провадженні, оскільки не є кримінально-процесуальним рішенням, яке породжує зазначені правові наслідки в цьому кримінальному провадженні

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали невинуватим та виправдали особу за ч. 3 ст. 369 КК у зв'язку з недоведеністю в її діях складу кримінального правопорушення.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що судами необґрунтовано визнано докази сторони обвинувачення недопустимими з підстав відсутності постанови, яка надає прокурору та слідчому відповідні повноваження, оскільки на переконання касатора, інформація, яка міститься у витягах з ЄРДР, підтверджує процесуальний статус цих осіб в межах цього кримінального провадження, а також наявність у слідчого процесуальних повноважень для можливості повідомляти особі про підозру.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвали апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що право на звернення з клопотанням про проведення НСРД за гл. 21 КПК мають виключно визначені Законом слідчий або прокурор. Суд (слідчий суддя апеляційного суду) зобов'язаний пересвідчитися в тому, що звернулася і прибула саме та уповноважена особа.

Як вбачається з матеріалів цього провадження, місцевий суд дійшов обґрунтованого висновку про те, що ухвали апеляційного про надання дозволу на проведення НСРД, постановлені на підставі клопотань прокурора, який на момент звернення до суду не мав повноважень у цьому провадженні, а також самі матеріали НСРД та протоколи огляду речей, проведені та складені на підставі цих ухвал, як похідні не можна вважати допустимими доказами відповідно до вимог ч. 1 ст. 87 КПК. А зазначення прокурора у витягу з ЄРДР у цій справі не надавало останньому відповідних повноважень.

Місцевий суд обґрунтовано звернув увагу й на те, що слідчий не мав жодних повноважень щодо складання, підписання повідомлення про підозру виправданому. Як видно з постанови про доручення проведення досудового розслідування слідчій групі, зазначеного слідчого не включено до групи слідчих у цьому кримінальному провадженні, його не вказано і в обвинувальному акті серед слідчих, які здійснювали досудове розслідування. Прізвище слідчого наявне лише серед інших слідчих у витягу з ЄРДР.

Колегія суддів ККС ВС вказала, що витяг із ЄРДР не може замінити як процесуального рішення про визначення групи слідчих у кримінальному провадженні, так і замінити постанову керівника відповідного органу прокуратури

про призначення (визначення) прокурора або групи прокурорів, які здійснюватимуть повноваження прокурорів у конкретному кримінальному провадженні, оскільки він не є кримінально-процесуальним рішенням, яке породжує зазначені правові наслідки в конкретному кримінальному провадженні.

Верховний Суд дійшов висновку, що слідчий суддя під час розгляду клопотання про проведення негласних слідчих (розшукових) дій зобов'язаний перевірити документи, що посвідчують особу (службове посвідчення), а також процесуальний статус (доручення, постанова про визначення групи слідчих, постанову керівника відповідного органу прокуратури про призначення (визначення) прокурора або групи прокурорів) на підтвердження повноважень у конкретному кримінальному провадженні як на момент складання і звернення з клопотанням, так і на час розгляду такого клопотання, а також переконатися в тому, що орган досудового розслідування, в якому працює слідчий чи прокурор, який звернувся з клопотанням та прибув на його розгляд, знаходиться в межах територіальної юрисдикції відповідного апеляційного суду або кримінальне провадження віднесене до підсудності Вищого антикорупційного суду, якщо клопотання розглядає слідчий суддя Вищого антикорупційного суду.

Слідчий суддя зобов'язаний перевірити підстави звернення з клопотанням про проведення негласних слідчих (розшукових) дій за главою 21 КПК поза межами територіальної юрисдикції органу досудового розслідування, який здійснює досудове розслідування.

Слідчий суддя постановляє ухвалу про повернення клопотання щодо проведення негласної (розшукової) дії у разі непідтвердження повноважень слідчого або прокурора діяти в конкретному кримінальному провадженні як на момент складання і звернення з клопотанням, так і на час розгляду такого клопотання слідчим суддею, а також якщо клопотання подане за відсутності підстав, передбачених у ч. 2 ст. 247 КПК, поза межами територіальної юрисдикції органу досудового розслідування, який здійснює досудове розслідування.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 25.08.2026 у справі № 200/19472/17 (провадження № 51-3571км25) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139332402>

4. Процесуальні витрати

4.1. Рішення щодо процесуальних витрат (ст. 126 КПК)

4.1.1. У разі закриття кримінального провадження у зв'язку зі смертю обвинуваченого (п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК) процесуальні витрати, понесені органом досудового розслідування та пов'язані зі здійсненням кримінального провадження, відносяться на рахунок держави

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: вироком місцевого суду обвинуваченого визнано винуватим та засуджено за ч. 1 ст. 115 КК. Ухвалено стягнути з обвинуваченого на користь держави процесуальні витрати. Апеляційний

суд скасував цей вирок, а кримінальне провадження закрит на підставі п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку зі смертю обвинуваченого.

У касаційній скарзі прокурор зазначає, що суд апеляційної інстанції всупереч положенням статей 118, 124, 126 КПК не вирішив питання стосовно процесуальних витрат, які мав віднести на рахунок держави.

Позиція ККС: змінено ухвалу апеляційного суду, процесуальні витрати віднесено на рахунок держави.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що питання про розподіл процесуальних витрат суд вирішує у будь-якому рішенні, яким завершується розгляд кримінального провадження по суті, у тому числі і яким закривається кримінальне провадження. Відповідно до ч. 3 ст. 124 КПК, якщо, зокрема, суд апеляційної інстанції, не приймаючи рішення про новий судовий розгляд, змінить судові рішення або ухвалить нове, він відповідно змінює розподіл процесуальних витрат. Згідно з п. 3 ч. 1 ст. 419 КПК у резолютивній частині ухвали апеляційного суду зазначається рішення щодо розподілу процесуальних витрат.

З матеріалів кримінального провадження вбачається, що апеляційний суд у своїй ухвалі не вирішив питання щодо процесуальних витрат, що свідчить про недотримання ним приписів КПК.

Колегія суддів ККС звертає увагу на висновок ОП ККС у постанові від 12.09.2022 (справа № 203/241/17), за яким якщо особа звільняється від кримінальної відповідальності на підставі ст. 49 КК у зв'язку із закінченням строків давності, процесуальні витрати, понесені органом досудового розслідування та пов'язані зі здійсненням кримінального провадження, в тому числі й витрати на проведення експертизи, не стягуються з особи, кримінальне провадження щодо якої закрито на цій підставі, а відносяться на рахунок держави, окрім витрат, пов'язаних, зокрема, із залученням експерта стороною захисту. На переконання колегії суддів ККС, аналогічний підхід підлягає до застосовування і в тому випадку, коли кримінальне провадження підлягає до закриття на підставі п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК, враховуючи відсутність належного суб'єкта, на якого такі витрати мали бути покладені за законом.

Постанова колегії суддів Третньої судової палати ККС ВС від 13.08.2026 у справі № 369/18297/21 (провадження № 51-1526км26) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139083148>

II. ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ

5. Слідчі (розшукові) дії

5.1. Слідчий експеримент (ст. 240 КПК)

5.1.1. Проведення слідчого експерименту у світлу пору доби, якщо подія відбулася в темний час, не є безумовною підставою для визнання результатів цієї слідчої дії недопустимими доказами. У кожному конкретному випадку суд має оцінити, які саме обставини перевірялися під час слідчого експерименту, чи мала відповідна відмінність істотне значення для досягнення мети цієї слідчої дії, а також чи вплинула вона на достовірність отриманих відомостей

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватим і засудив обвинуваченого за пунктами 7, 12 ч. 2 ст. 115, ч. 4 ст. 296 КК. Апеляційний суд змінив цей вирок, заклав кримінальне провадження в частині обвинувачення за пунктами 7, 12 ч. 2 ст. 115 КК на підставі, передбаченій п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК, оскільки не встановлено достатніх доказів для доведення винуватості особи і вичерпано можливості їх отримати.

У касаційній скарзі прокурор не погоджується з висновком суду щодо неврахування як доказів протоколів слідчих експериментів з підстав проведення зазначених слідчих дій в інший час доби.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС не погоджується з висновком апеляційного суду про недопустимість протоколів слідчих експериментів лише з тієї підстави, що відповідні слідчі дії були проведені у світлу пору доби, тоді як подія, згідно з установленними місцевим судом обставинами, відбулася в темну пору доби.

Верховний Суд у своїй практиці неодноразово звертав увагу на те, що сама собою відмінність між умовами проведення слідчого експерименту, за яких відбулася подія, що перевіряється, не є безумовною підставою для визнання результатів такої слідчої дії недопустимими доказами або для їх повного неврахування. У кожному конкретному випадку суд має оцінити, які саме обставини перевірялися під час слідчого експерименту, чи мала відповідна відмінність істотне значення для досягнення мети цієї слідчої дії, а також чи вплинула вона на достовірність отриманих відомостей.

Натомість апеляційний суд, пославшись на те, що слідчі експерименти проводилися у світлу пору доби, не з'ясував, які саме обставини перевірялися під час кожного з них, чи була пора доби істотною для перевірки відповідних показань, не навів мотивів, чому така відмінність унеможливлювала використання отриманих відомостей під час оцінки доказів у їх сукупності.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 24.08.2026 у справі № 450/4166/18 (провадження № 51-370км26) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139368279>

6. Негласні слідчі (розшукові) дії

6.1. Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій в інших цілях або передання інформації (ст. 257 КПК)

6.1.1. Положення ст. 257 КПК застосовуються у випадку, коли під час проведення НСРД в одному кримінальному провадженні отримано інформацію про ознаки кримінального правопорушення, яке в цьому провадженні не розслідується, і таку інформацію необхідно використати в іншому кримінальному провадженні. У разі об'єднання кримінальних проваджень або виділення матеріалів в окреме провадження додатковий дозвіл слідчого судді на використання результатів цих НСРД не потрібний

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватими і засудили: обвинуваченого за частинами 3, 4, 5 ст. 27 ч. 4 ст. 187 КК; обвинуваченого за частинами 4, 5 ст. 27, ч. 4 ст. 187, ч. 1 ст. 263 КК; та ще двох обвинувачених за ч. 4 ст. 187 КК. Цим же вироком суд визнав вказаних осіб невинуватими у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 257 КК, та виправдав за недоведеністю того, що в їх діянні є склад кримінального правопорушення.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що докази, отримані в результаті проведення НСРД, є недопустимими, оскільки дозвіл на проведення слідчих дій отримано в межах іншого кримінального провадження, а надалі ці матеріали використано для доведення обвинувачення в цьому кримінальному провадженні без ухвали слідчого судді, як це передбачено ст. 257 КПК.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвали апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС зазначила, що за усталеною практикою Верховного Суду у виділеному кримінальному провадженні можуть використовуватися результати НСРД, які були проведені у первинному провадженні, і додаткових дозволів чи процесуальних рішень для цього не потрібно.

Положення ч. 1 ст. 257 КПК застосовуються у випадку, коли під час проведення НСРД в одному кримінальному провадженні отримано інформацію про ознаки кримінального правопорушення, яке в цьому провадженні не розслідується, і таку інформацію необхідно використати в іншому кримінальному провадженні. Натомість у разі об'єднання кримінальних проваджень або виділення матеріалів в окреме провадження додатковий дозвіл слідчого судді на використання результатів НСРД не потрібний. Верховний Суд прямо розмежовує використання результатів НСРД у виділеному/об'єднаному провадженні та їх використання в іншому, не пов'язаному процесуальними рішеннями кримінальному провадженні.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 10.08.2026 у справі № 243/8566/19 (провадження № 51-4647км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138986559>

7. Закінчення досудового розслідування. Продовження строку досудового розслідування

7.1. Обвинувальний акт і реєстр матеріалів досудового розслідування (ст. 291 КПК)

7.1.1. Положення ст. 291 КПК не передбачають обов'язку сторони обвинувачення наводити в обвинувальному акті окремий арифметичний розрахунок вартісної межі відповідної кваліфікуючої ознаки кримінального правопорушення

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватими і засудили: обвинуваченого за частинами 3, 4, 5 ст. 27 ч. 4 ст. 187 КК; обвинуваченого за частинами 4, 5 ст. 27, ч. 4 ст. 187, ч. 1 ст. 263 КК; та обвинувачених за ч. 4 ст. 187 КК. Цим же вироком суд визнав вказаних осіб невинуватими у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 257 КК, та виправдав за недоведеністю того, що в їх діянні є склад кримінального правопорушення.

У касаційній скарзі захисник заперечує кваліфікацію діяння обвинувачених за ч. 4 ст. 187 КК у частині заволодіння грошима в особливо великих розмірах, оскільки під час апеляційного розгляду сторона обвинувачення не довела відповідного розміру посягання.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвалу апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС зазначила, що відповідно до обвинувального акта дії обвинувачених, зокрема за ч. 4 ст. 187 КК, кваліфіковано як напад із метою заволодіння чужим майном, поєднаний із застосуванням насильства, небезпечного для життя і здоров'я особи, яка зазнала нападу, та з погрозою застосування такого насильства, вчинений за попередньою змовою групою осіб і спрямований на заволодіння грошима в особливо великих розмірах – у сумі 1 424 500 грн.

Отже, у формулюванні обвинувачення зазначено як відповідну кваліфікуючу ознаку вчинення злочину, спрямованого на заволодіння майном в особливо великих розмірах, так і конкретну суму грошових коштів – 1 424 500 грн. Тому зі змісту обвинувального акта вбачається, що саме цю суму сторона обвинувачення віднесла до особливо великого розміру. Положення ст. 291 КПК не передбачають обов'язку сторони обвинувачення наводити в обвинувальному акті окремий арифметичний розрахунок вартісної межі відповідної кваліфікуючої ознаки.

Відповідно до п. 4 примітки до ст. 185 КК (у редакції, чинній на час учинення злочину), у статтях 185-187, 189-191, 194 КК злочином, вчиненим в особливо великих розмірах, визнавався злочин, вчинений однією особою чи групою осіб на суму, яка в шістьсот і більше разів перевищувала неоподатковуваний мінімум доходів громадян на момент його вчинення.

Згідно з п. 5 підрозд. 1 розд. XX Податкового кодексу для кваліфікації злочинів сума неоподатковуваного мінімуму доходів громадян установлювалася на рівні податкової соціальної пільги, визначеної пп. 169.1.1 п. 169.1 ст. 169 розділу IV цього Кодексу, тобто в розмірі 50 відсотків прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленого законом на 1 січня відповідного року.

Відповідно до ст. 7 Закону «Про Державний бюджет України на 2019 рік» прожитковий мінімум для працездатної особи станом на 01.01.2019 становив 1 921 грн.

Отже, розмір податкової соціальної пільги, який застосовувався для визначення вартісної межі відповідної кваліфікуючої ознаки, становив 960,50 грн (1 921 грн × 50%).

Відповідно, мінімальна межа особливо великого розміру на час учинення інкримінованого засудженим злочину становила 576 300 грн (960,50 грн × 600). Таким чином, сума 1 424 500 грн у понад ніж двічі перевищувала мінімальну межу особливо великого розміру.

Отже, установлена органом досудового розслідування сума грошових коштів, на заволодіння якими були спрямовані дії засуджених, за своїм вартісним показником відповідала передбаченій законом ознаці особливо великого розміру.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 10.08.2026 у справі № 243/8566/19 (провадження № 51-4647км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/138986559>

III. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ

8. Судовий розгляд

8.1. Визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню, та порядку їх дослідження (ст. 349 КПК)

8.1.1. Якщо обвинувачений, який спочатку визнав вину та погодився на спрощений порядок судового розгляду за ч. 3 ст. 349 КПК, під час безпосереднього допиту заперечив об'єктивну і суб'єктивну сторони інкримінованого кримінального правопорушення, про які зазначено в обвинувальному акті, суд повинен з'ясувати питання щодо можливості зміни порядку дослідження доказів.

Розгляд кримінального провадження у спрощеному порядку, в якому суд, обмежившись, окрім допиту обвинуваченого, лише дослідженням доказів, які характеризують його особу, та постановлення вироку про доведеність винуватості обвинуваченого у вчиненні інкримінованих йому дій фактично без встановлення обставин під час судового розгляду, які, з огляду на положення ст. 91 КПК, підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, але були заперечені обвинуваченим під час його допиту, суперечить приписам ч. 3 ст. 349 КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 4 ст. 409 КК. Вирок місцевого суду було ухвалено із застосуванням положень ч. 3 ст. 349 КПК.

Позиція ККС: скасовано рішення судів попередніх інстанцій і призначено новий розгляд у суді першої інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС зазначила, що відповідно до ч. 4 ст. 349 КПК допит обвинуваченого здійснюється обов'язково, крім випадку, якщо він відмовився від давання показань, та випадків, передбачених ч. 3 ст. 323 та ст. 381 цього Кодексу.

Водночас повне визнання вини, не заперечення фактичних обставин кримінального провадження та кваліфікації своїх дій, правильне розуміння та усвідомлення змісту обставин злочину, в якому обвинувачується, правові

наслідки розгляду за спрощеною процедурою, а також відсутність сумнівів у добровільності позиції щодо усвідомлення обвинуваченим цих обставин є обов'язковими передумовами можливості здійснення розгляду провадження в порядку ч. 3 ст. 349 КПК. Якщо хоча б одна з обставин, яка підлягає доказуванню у кримінальному провадженні, заперечується стороною, то ця обставина має бути досліджена під час судового розгляду, що не виключає можливості застосування ч. 3 ст. 349 КПК до інших обставин, які не оспорюються.

Відповідно до звукозапису судового засідання, під час судового розгляду на запитання головуючого судді обвинувачений повідомив, що йому зрозуміла суть пред'явленого обвинувачення, свою вину у вчиненні кримінального правопорушення він визнає. Після з'ясування думки прокурора щодо порядку та обсягу дослідження доказів, головуючим суддею роз'яснено обвинуваченому наслідки розгляду кримінального провадження у порядку ч. 3 ст. 349 КПК, зокрема, роз'яснено, що за таких обставин вирок суду можливо буде оскаржити лише в частині виду та розміру призначеного покарання, а також в частині кваліфікації його дій.

Однак, вже в ході безпосереднього допиту на запитання прокурора обвинувачений повідомив, що він фактично не ухилявся від несення обов'язків військової служби, оскільки має серйозні травми, які отримав під час участі у бойових діях та до кінця не вилікувався, у зв'язку з чим отримання висновку ВЛК сприяло списанню його з військової служби за станом здоров'я, проте не вважав наданий до військової частини висновок підробленим. Зазначені показання обвинуваченого свідчать про те, що свою вину він визнав частково лише щодо обставин отримання та надання до військової частини висновку ВЛК, проте заперечив об'єктивну і суб'єктивну сторони кримінального правопорушення, про які зазначено в обвинувальному акті, а саме ухилення від несення обов'язків військової служби шляхом іншого обману, який полягав у поданні документу, який давав підстави для звільнення з військової служби.

Незважаючи на такі показання обвинуваченого, судом не з'ясовано питання щодо можливості зміни порядку дослідження доказів у справі, а у подальшому суд розглянув кримінальне провадження у спрощеному порядку, обмежившись, окрім допиту обвинуваченого, лише дослідженням доказів, які характеризують його особу, після чого оголосив перерву для підготовки учасників кримінального провадження до судових дебатів, а у подальшому ухвалив вирок, у якому послався на доведеність винуватості обвинуваченого у вчиненні інкримінованих йому дій фактично без встановлення обставин під час судового розгляду, які, з огляду на положення ст. 91 КПК, підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, але були заперечені обвинуваченим під час його допиту.

Колегія суддів ККС не може погодитися з такою позицією суду першої інстанції, оскільки вона суперечить приписам ст. 349 КПК, що свідчить про недотримання судом вимог кримінального процесуального закону.

Постанова колегії суддів Третньої судової палати ККС ВС від 20.08.2026 у справі № 641/4348/25 (провадження № 51-1721км26) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139332447>

8.2. Судові дебати (ст. 364 КПК)

8.2.1. Сама по собі відмова місцевого суду оголосити додаткову перерву для підготовки до репліки в судових дебатах не може ототожнюватися з позбавленням сторони захисту права брати участь у судових дебатах чи з порушенням принципу рівності сторін

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватим і засудили обвинуваченого за ч. 3 ст. 307, ч. 3 ст. 311, ч. 2 ст. 15 ч. 3 ст. 311, ч. 3 ст. 28 ч. 2 ст. 317, ч. 2 ст. 307, ч. 2 ст. 309 КК.

У касаційній скарзі захисники наголошують, що місцевий суд порушив засади змагальності та рівності сторін, оскільки після виступу прокурора в судових дебатах відмовив стороні захисту в наданні часу для підготовки репліки, хоча прокурору для підготовки до виступу було надано два дні.

Позиція ККС: ухвалу апеляційного суду скасовано з інших підстав, наведених у постанові ККС, та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС зазначає, що репліка є коротким виступом учасника судових дебатів, який містить заперечення щодо питань, викладених іншим учасником у його промові або репліці. Ні прокурор, ні захисник, ні інші особи, які мають право виступати в судових дебатах, не повинні розраховувати на репліку як на можливість доповнити основний виступ. Залишення якого-небудь питання без висвітлення в основній промові з розрахунком на репліку є неправильним, тому що репліки може і не бути. Скористатися реплікою є правом, а не обов'язком учасника судових дебатів.

Отже, процесуальне призначення репліки відрізняється від основної промови в судових дебатах. Саме під час основного виступу сторона повинна викласти свою позицію щодо обвинувачення, досліджених доказів, їх оцінки та інших питань, які мають значення для вирішення кримінального провадження, тоді як репліка слугує засобом короткого реагування на доводи, висловлені іншими учасниками дебатів.

У цьому кримінальному провадженні стороні захисту було забезпечено достатній час для підготовки до судових дебатів. За відповідним клопотанням захисника суд оголосив перерву майже на три тижні, після чого всі захисники отримали можливість у повному обсязі викласти свою позицію в судових дебатах. Отже, сторона захисту не була обмежена у можливості підготувати та довести до суду свою основну правову позицію щодо обвинувачення.

Відтак, сама по собі відмова місцевого суду оголосити додаткову перерву для підготовки до репліки не може ототожнюватися з позбавленням сторони захисту права брати участь у судових дебатах чи з порушенням принципу рівності сторін.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 24.08.2026 у справі № 715/1192/21 (провадження № 51-940км26) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139368261>

IV. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ

9. Провадження в суді апеляційної інстанції

9.1. Порядок і строки апеляційного оскарження (ст. 395 КПК)

9.1.1. Надсилання судом копії рішення на електронну адресу захисника, про що він клопотав, є належним повідомленням, і подальша зміна ним такої адреси без інформування суду сама по собі не свідчить про поважність причин пропуску строку на апеляційне оскарження

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд відмовив в задоволенні подання виправної колонії про заміну невідбутої частини строку покарання більш м'яким відносно засудженого. Не погоджуючись з указаним рішенням, захисник оскаржив його в апеляційному порядку. Апеляційний суд відмовив у задоволенні клопотання захисника в інтересах засудженого про поновлення строку на апеляційне оскарження цієї ухвали, а апеляційну скаргу разом із доданими матеріалами повернув захиснику.

У касаційній скарзі захисник стверджував, що місцевий суд не направив стороні захисту копію оскарженого рішення. Зазначав, що отримав доступ до матеріалів справи через підсистему «Електронний суд» 13.03.2026, а тому пропуск строку на апеляційне оскарження був зумовлений поважними причинами.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвали апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС вказала, що на осіб, які беруть участь у справі, покладається загальний обов'язок – добросовісно здійснювати свої процесуальні права й виконувати процесуальні обов'язки; зловживання процесуальними правами не допускається. У КПК врегульовано окремі питання комунікації між судом та учасниками кримінального провадження за допомогою ЄСІТС (ч. 2 ст. 35, ч. 1 ст. 135, ч. 1 ст. 136 КПК) та електронної пошти (ч. 2 ст. 136 КПК). Вони стосуються порядку надіслання копій матеріалів кримінального провадження, скарг, заяв, клопотань та інших передбачених законом процесуальних документів, що подаються до суду і можуть бути предметом судового розгляду та порядку здійснення виклику у кримінальному провадженні, при цьому, в окремих випадках, визначених вказаними правовими нормами лише за письмовою заявою особи.

Колегія суддів ККС зауважила, що звернення адвоката до суду з клопотанням про направлення копії рішення на його електронну адресу покладає на цю особу обов'язок отримувати відповідні повідомлення, тож суд, який комунікує з учасником справи за допомогою вказаних ним засобів зв'язку, діє правомірно й добросовісно.

З матеріалів провадження вбачається, що місцевий суд направив копію оскарженого рішення на електронну адресу захисника (як про це він і клопотав), тому посилення останнього на зміну його робочої адреси як на підставу для поновлення строку на апеляційне оскарження є безпідставне. Тож, за результатом розгляду згаданого клопотання про поновлення строку на апеляційне оскарження, апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку про відсутність поважних причин пропуску цього строку, з огляду на те, що відсутні обставини, які б свідчили про об'єктивність таких причин.

Постанова колегії суддів Третньої судової палати ККС ВС від 19.08.2026 у справі № 766/9946/21 (провадження № 51-1517км26) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139206646>

9.2. Залишення апеляційної скарги без руху, її повернення або відмова відкриття провадження (ст. 399 КПК)

9.2.1. Суд апеляційної інстанції не має повноважень залишати без руху апеляційну скаргу на рішення слідчого судді місцевого суду. Однак це не означає, що до змісту апеляційної скарги можуть висуватися вимоги, не передбачені кримінальним процесуальним законом, або ж висуватися завищені стандарти щодо чіткості, ясності, логічності, послідовності тощо її змісту

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: слідчий суддя відмовив у відкритті провадження за скаргою заявника на бездіяльність слідчих ДБР. Апеляційний суд повернув заявнику його апеляційну скаргу, оскільки вона не відповідала вимогам ст. 396 КПК.

У касаційній скарзі заявник вважає, що апеляційний суд проігнорував, що вказана ухвала слідчого судді може бути оскаржена в апеляційному порядку, а тому, повертаючи його апеляційну скаргу, допустив порушення вимог КПК.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС звернув увагу, що апеляційний суд, повертаючи апеляційну скаргу заявника, зазначив, що подана заявником апеляційна скарга не відповідає вимогам ст. 396 КПК, оскільки не містить обґрунтування незаконності чи необґрунтованості оскаржуваного ним судового рішення; прохання заявника до апеляційного суду про скасування ухвали та зобов'язати відкрити провадження не узгоджується із передбаченими КПК України повноваженнями апеляційного суду. Також в ухвалі апеляційного суду вказано, що в апеляційній скарзі відсутня повна назва оскаржуваної ухвали суду першої інстанції, що позбавляє можливості апеляційний суд вирішити питання про можливість її апеляційного оскарження і прийняття апеляційної скарги до свого провадження та призначити її до розгляду.

Однак з таким висновком апеляційного суду колегія суддів ККС не може погодитися.

Дійсно, відповідно до змісту окремих положень КПК, а також згідно з усталеною практикою ККС, суд апеляційної інстанції не має повноважень залишати без руху апеляційну скаргу на рішення слідчого судді місцевого суду. Однак це не означає, що до змісту апеляційної скарги можуть висуватися вимоги, не передбачені законом, або ж висуватися завищені формалістичні стандарти щодо чіткості, ясності, логічності, послідовності тощо її змісту.

Зі змісту поданої апеляційної скарги з достатньою ясністю вбачається, яке судове рішення оскаржує заявник, адже копію цього рішення було долучено ним у якості додатку до апеляційної скарги, й у змісті апеляційної скарги зазначено, що скаргник хоче оскаржити ухвалу, яку він долучає.

При цьому зі змісту самої апеляційної скарги достатньо зрозуміло, що заявник вважає ухвалу місцевого суду незаконною, оскільки його скарга

відповідала вимогам статей 303-307 КПК, що зобов'язувало місцевий суд відкрити провадження і з'ясувати всі обставини безпосередньо в засіданні.

Крім того, зі змісту апеляційної скарги видно, що заявник не погоджувався із ухвалою також із тих мотивів, що зі скарги, яку він подав до місцевого суду, вбачалося, що він оскаржував невиконання положень ст. 220 КПК, а суд, маніпулюючи законодавством, вказав на невідповідність поданої скарги.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 19.08.2026 у справі № 333/10438/24 (провадження № 51-1744км26) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139206655>

10. Провадження в суді касаційної інстанції

10.1. Межі перегляду судом касаційної інстанції

10.1.1. Повторний допит потерпілого, свідків, а також виклик експертів не належать до повноважень суду касаційної інстанції згідно з вимогами КПК, оскільки він є судом права, а не факту. Сама лише незгода учасника провадження з показаннями потерпілого, свідків чи висновками експертів не може бути підставою для повторного допиту цих осіб

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: суди попередніх інстанцій визнали винуватою і засудили обвинувачену за ч. 2 ст. 121 КК.

У касаційній скарзі засуджена зазначила, що вирок місцевого суду ґрунтується на неправдивих показаннях свідків, тому наполягала на необхідності забезпечити виклик у судове засідання суду касаційної інстанції експертів, потерпілої та свідків для проведення повторного допиту й очних ставок.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: колегія суддів ККС звернула увагу, що згідно з положеннями КПК повторний допит потерпілого, свідків, а також виклик експертів не є обов'язковими, якщо їх показання та висновки вже були предметом повного й усебічного дослідження суду, а заявлені клопотання не містили належного мотивування щодо наявності нових суттєвих обставин. Так, відповідно до ст. 356 КПК виклик експерта в судове засідання здійснюється виключно для роз'яснення наявного висновку. Процесуальні дії щодо перегляду чи спростування результатів експертизи потребують наявності обґрунтованих сумнівів у кваліфікації експерта або порушення процедури дослідження. Так само й повторний допит потерпілої та свідків є допустимим лише за умови, якщо під час судового розгляду з'ясувалося, що особа може надати показання стосовно обставин, щодо яких вона не допитувалася (ч. 14 ст. 352, ч. 2 ст. 353 КПК). Повторний допит осіб, які дали чіткі й послідовні показання, суперечить засадам розумних строків та безпосередності дослідження доказів.

У цьому кримінальному провадженні суд першої інстанції повно та всебічно дослідив як показання потерпілої та свідків, так і висновки експертиз. Останні є чіткими, вичерпними та категоричними як щодо механізму й причин настання смерті потерпілого, так і щодо інших ключових обставин справи. Сама лише незгода учасника провадження з показаннями потерпілого, свідків чи висновками експертів

та небажання сприймати встановлені факти не може бути правовою підставою для повторного допиту осіб чи виклику експерта. Мотивована відмова суду в задоволенні клопотань у допиті експертів чи повторному допиті потерпілої і свідків не є обмеженням процесуальних прав та істотним порушенням вимог ст. 412 КПК, оскільки право на клопотання не означає обов'язку суду задовольняти будь-яку необґрунтовану вимогу сторони.

З огляду на викладене колегія суддів ККС відхилила вимоги касаційної скарги обвинуваченої про виклик до суду касаційної інстанції експертів, потерпілої та свідків, оскільки суд касаційної інстанції є судом права, а не факту, і допит цих осіб та оцінка доказів не належать до його повноважень згідно з процесуальним законом.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 17.08.2026 у справі № 373/1916/21 (провадження № 51-815км26) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/139178137>

Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за серпень 2026 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного кримінального суду департаменту аналітичної та правової роботи; заст. голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, д. ю. н. Н. О. Антонюк. Київ, 2026. – 32 с.

Застереження: видання містить короткий огляд судових рішень Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. У кожному з рішень викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 supreme.court.gov.ua

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua

 x.com/supremecourt_ua

 so.supreme.court.gov.ua